

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XIII. Moribus bonis, ac pudicis spectacula obesse, ideoq̃ue tollenda,
aut sola, quæ ad virtutem excitant, retinenda.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Angla Abbatissa monasterij, quod eius frater Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus construxit in Germania iuxta Mogunum in Eisingenno. Lioba Angla, quæ præfuit monasterio, quod idem præsul condidit in Biscopsheim anno septingentesimo trigesimo. Amalberga, quam Carolus rex coniugem sapius & ardentem experitur septingentesimo septuagesimo secundo. Anastasia & Basilissa Abbatissa Horrei Treuerensis septingentesimo sexagesimo, & octuagesimo. Mathildis soror Henrici Imperatoris primi, & Brunonis Archiepiscopi Colonienfis Abbatissa sancti Seruatij in Saxonia nonagesimo nonagesimo. Vuiberadis monialis sancti Galli nonagesimo vigesimo. Vualburgis Anglica Abbatissa in Heidenheim Eistatenfis soror sancti Vuilibaldi septingentesimo quinquagesimo. Benedicta Abbatissa in Suestrensi cenobio. Notburgis monialis Capitolij Colonienfis, Hadeloga Abbatissa monasterij Rinchingenfis, Landrada Leodienfis, Vualdrudis Castrilocenfis, Gladefindis Metenfis, Lutrudis Corbeienfis. Caelicia Abbatissa in Suesefris. Richardis Imperatrix quæ post obitum Caroli Crassi viri Christo se deuouens virginibus saceris præfuit, Iutta soror Meginhardi comitis Spanheimenfis millesimo centesimo trigesimo sexto, Hildegardis admiranda Iutta discipula millesimo centesimo sexagesimo. Elisabetha Abbatissa in monasterio Schonaugienfi millesimo centesimo sexagesimo quinto.

Adelheid Abbatissa Vilecenfis tempore Hereberti Archiepiscopi Colonienfis eius vitam refert Sur. Tom. 7. Febr. 5. Brigida Scota anno quingentesimo decimo octauo, vel quingentesimo vigesimo secundo. Sur. tom. 1. Febr. 1. Catharina Sueca filia S. Brigide anno millesimo trecentesimo octuagesimo primo. Sur. tom. 2. Martii. 22. Elisabetha Regis Hungaria filia. tom. 6. Nouemb. 19. Ermelende Virg. tom. 5. Oct. 29. Hedwigis Polonia Ducissa. tom. 5. Oct. 15. Hunegundis. tom. 4. Aug. 25. Landrada. tom. 4. Iul. 8. Margaretha filia Regis Hungaria. Ian. 28. tom. 1. Margaretha Scotia Regina. tom. 3. Iun. 10. Maria Oëgniacenfis. tom. 3. Iun. 23. Maxellendis Virg. & Mar. tom. 4. Iul. 30. Monegundis. tom. 4. Iul. 2. Noilburgis. tom. 5. Oct. 31. Liduina. tom. 2. Apr. 14. Ludmilla Bohemia Ducissa & Martyr, tom. 7. Sept. 16. Lutgardis. tom. 3. Iun. 16. Lutrudis. tom. 5. Septemp. 22. Opportuna Virg. tom. 2. April. 22. Ositha Virg. & Mart. tom. 5. Oct. 7. Riclandis Martianenfis. tom. 3. Maii. 12. Vualburga. tom. 3. Maii. 1. Brigida Sueca.

Tales habuit olim nonnullas Oriens, & Græcia, nunc vero quas potest nominare? quas Africa produceret suas? quas Moschouia?

Virgines sanctimonia simul, doctrina scriptisque editis præstantes. Admirabiles simul, & omni memoria mortalium laudatissime fuerunt virgines aut mulieres illæ, quæ scriptis editis ingenii virilis non effeminati clarissima monumenta protulerunt in lucem. Sed illæ ut plurimum, si quas alieni à nobis carus ediderunt, libidini, aut aliquo vitio dedita fuerunt: non enim cecinit insulse vates ille Satyra tertia, haud sibi feminam placere,

--- quæ curtum sermone rotato
Torqueat enthymema.

Verum Germania, ac septentrio non modo doctas quasdam feminas sed inuolatas virginis integerrimas custodes, amplius autem virtutibus diuinis præstantissimas, sanctitudinesq; illustrissimas produxit in lucem. Nam tales fuerunt quinque illæ, quarum meminimus signo de spiritu precum 37. lib. 9. Cap. 12. Rosida, Elisabetha, Hildegardis, Gertrudis, Metildis, Brigida Sueca, quamuis hac vidua exstiterit:

Quocirca mirandum sit maxime tot antiorum millia elapsa nunc esse, neque produci posse è toto septentrione vel vnam

similem virginibus istis, antequam Pontifici parerent populi Boreales. Quin neque ex orbe toto nominari potest vlla virgo, cuius exstent tanta pietatis doctrinaque ad omnem bene instituenda vitamque formandorum rationem libri, quales exstant istarum virginum. An non igitur paruisse Papis est præclarum? numquid simile est hereticis vllis, qui fuerint vnamquam? Aduocetur omnis Græcia optimarum disciplinarum magistra & parens, & proferat si quidem potest feminam suam, cuius extent tanta pietatis scripta moribus, vitæque innocentis exemplis illustrissimis ac diuinis obfignata. Numquid igitur Germania, Saxonia, Scotia, Suetia præstabit altrici, ac matri artium bonarum? Ita sane. in nunc, & voca Barbaros Boreales. An Barbari, quibus virgines ac mulieres tanta? Voces quantumuis Barbaros, isti Barbari præstabant omnium mortalium sapientissimis. Tanti scilicet est obedire Pontifici Romano.

Hæc cum Republica Christiana considerarit, S. Augustini argumento sese cohortetur: Non tu poteris, quod isti & istæ? Sed integrum locum adscribere placeat, Confess. 8. c. 13. aperiebatur ab ea parte, quæ intendere faciem, & quo transire trepidabam, casta dignitas continentia serena, & non dissolute hilaris, honeste blandiens, ut venire, neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum, & amplectendum piæ manus, plenas gregibus bonorum exemplorum ibi tot pueri & puella, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis, & irridebat me iuisione exhortatoria, quasi diceret, tu non poteris, quod isti & istæ? an vero isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis, quid in te stas, & non stas? proiice in te eum, noli metuere, non se subtrahet, ut cadas, proiice te securus, excipiet te, & saluabit te.

Et si non omnes possunt, quod isti & istæ, quia magna est perpetuæ virginis pugna, insigne decus, & eximia coronæ prærogatiua. Annon saltem coniugij sacri legibus circumscribere, & moderari cupiditates poterunt?

Claudam sententia S. Hieronymi. 1. 3. aduers. Iovinianum. Doctissimi viri vox est, pudicitiam imprimis esse retinendam, quæ amissa omnis virtus ruit. In hac muliebrium virtutum principatus est. Hæc pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram, bene meretur de maioribus, quorum sanguinem furtiua sobole non vitiat: bene de liberis, quibus nec de matre erubescendum, nec de patre dubitandum est: Bene imprimis de se, quam à contumelia externi corporis vindicat. Captiuitatis nulla maior calamitas est, quam ad alienam libidinem trahi. Fortiter age o princeps, legibus age; possunt vivere caste Christiani, quorum tot millia pro castitate mortem obierunt.

Castitas magno studio seruetur, ne non ciuitas, sed spuriorum sit, & degenerum colluuius.

CAPVT XIII.

Moribus bonis, ac pudicis spectacula obesse, ideoque tollenda, aut sola quæ ad virtutem excitant, retinenda.

§. I. SPECTACULA Tertullianus in quatuor generis diuidit. Infamiam Circi, Impudicitiam Theatri, Atrocitatem arena, Xysti vanitatem. Græci Nemea, olim mapythia, Isthmia, Olympia celebrabant, cursu, cantu, gna pars luctu, pugilatu, velocitate equorum certabant. Mihi sciebantur varii ludi hisce principalibus. Hodie quædam horum manent, quorundam sola vestigia supersunt. Infamiam Circi propter sumptus, & furorem diuerso colorum fauentium, ex eaque re tumultus ortos merito vocat Tertullianus. De atrocitate arena, & Xysti vanitate agam, cum de fortitudine sermo fuerit. Nunc de impudicitia theatrorum, quæ contra temperantiam est disputare oportet. Omnibus in certaminibus pudicitia infestabatur, non in solo

Virginitas
Ecclesia flos
est.

Puritatem
suadent tot
exempla
castorum.

Impudica
spectacula
olim omni
oculos in
cessabant.

Solo theatro. Nam Tert. de spectaculis c. 21. Sic ergo euenit, ut qui publico vix necessitate vestica tunicam leuet: Idem in circo non aliter exultet, nisi totum pudorem in faciem omnium intener. In Xysto etiam meretricum, & mollium impudicas colluctationes exhibebant, in arena nudos homines bestiis obiciebant: & ne quid deesset mali, tota causa vna erat flamma impietatis, impunitatis, nec in crudelitate quarenda castitas: quia omnis luxuriosus est crudelis, & omnis crudelitas luxuriosa. Cui enim deliciae sunt tormenta, mortefque infontium, qui in squalentia suo sanguine corpora patientissimis oculis super incumbunt, non est mirum eos aliis voluptatibus mancipatos esse.

Crudelitas
& luxuries
comites in-
diniſe.

Gladiatoria spectacula, mature sublata sunt a Christianis imperatoribus. Circensia, theatrica, & Xystica diutius manserunt. Arcadius & Honorius Maium & sedos ludos sustulerunt. lib. vlt. de Maiuma cod. Theod. Aurigationes alioqui, & cursus equorum ex natura sua tolerari poterant. Sed factionum certamina tumultus ciebant. Contra omnia tamen sese Episcopi opposuerunt. Vide Arnob. l. 2. de amphitheat. & ante omnes Tert. de Spectaculis, & de eadem re libellum S. Cypriano attributum. Laetant. lib. 6. c. 20. Augustinus, Hieronymus, alii diuersis libris. Constantinus gladiatorios ludos fustulit, (Euseb. l. 4. de eius vita, c. 28. Sozom. l. 1. hist.) Sed recruduerunt, attende quae lib. 2. cod. de gladiat. Quin & Augustinus cum agit de Alipio, pugnae meminit, & luculentae plaga.

Factiones
colorum se-
pe Rempub.
turbantur.

Theatra, & scenae crescente Episcoporum auctoritate, diebus Dominicis, festis natalis, Epiphaniae, Paschae, Pentecostes sublatae sunt. Ita l. Dominico, de Spectaculis, Cod. Theod. Videatur & can. 66. Synodi in Trullo celebratae.

Festis diebus
sublata sce-
na.

§. 2. Quantum in mores labem, pestemque intulerint, veteres nobis sapientes indicabunt. Nihil, inquit Seneca, est tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere. Causas adducit S. Cyprianus ad Donatum, Ep. 1. Conuertere hinc vultus ad diuersa spectacula non minus penitenda contagia: in theatris quoque, conspicies, quod tibi & dolori sit, & pudori. Citharus est tragicus praesentia facinora carminibus recensere: de parricidis, & incestibus horror antiquus, expressa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne seculis transeuntibus exoleat, quod aliquando commissum est. Admonetur etas omnis auditu, fieri posse, quod factum est, nunquam autem senio delicta moriuntur, nunquam temporibus crimen obruitur, nunquam scelus obliuione sepelitur: exempla sunt, quae esse iam facinora destiterunt. Tum delectat in mimis turpitudinum magisterio vel quid domi gesserit, recognoscere, vel quid gerere possit, audire. Adulterium discitur, dum videtur, & lenocinante ad vitia publica auctoritatis malo, quae pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quae probrorum fomenta, quae alimenta vitiorum, hystrionibus gestibus inquinari? videre contra sedus, usque nascendi patientium incesta turpitudinis e laboratam? Eurantur mares, honor omnis & vigor sexus eneruati corporis dedecore molitur, plusque illuc placet quisque virum in feminam magis fregerit, in laudem crescit ex crimine, & peritior quo turpior indicatur. Spectatur hic profanes, & libenter. Quid non possit suadere qui talis est? Monet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiozem; nec deest probri blandientis auctoritas, ut auditu molliore perniciem hominibus obrepant. Exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Ionem illum suum, non magis regno, quam viris principem, interrenos amores cum ipsi suis futuimibus ardentem, nunc in plumas oloris albescere, nunc aureo imbre desluere, nunc in puerorum pubescentium raptus ministris ausibus proflire. Quare iam nunc an possit esse, qui spectat, integer vel pudicus. Deos suos quos venerantur, imitantur, sunt miseri & religiosa delicta. O si possis in illa sublimi specula constitutus oculos tuos mis-

Comedia
scelera do-
cebat.

Spectator
veteris co-
media ne-
mo castus.

cere secretis, recludere cubiculorum obductas fores, & ad conscientiam luminum penetrantia occulta referare: aspicias ab impudicis geri, quod nec possit aspiciere frons pudica. Videas, quod crimen sit & videre: videas quod vitiorum furore demones gessisse senegant, & gerere festinant: libidinibus infans in viros viri prorumpit. Funt quae nec illis ipsis possunt placere, qui faciunt. Mentior nisi alios qui talis est, increpat; turpes turpis infamat, & euassisse se conscientiam credit, quasi conscientiam suam non posse effugere satis non sit. Idem in publico accusatores, in occulto rei, in semetipso censores pariter, & nocentes: damnant foris, quod intus operantur, admittunt libenter, quod cum admiserint, criminantur, audacia prorsus cum vitii faciens, & impudentia congruens impudicis. Nolo mireris quae loquuntur huiusmodi ore illo polluto, quicquid iam voce delinquitur, minus est.

Nihil exaggerat: Illa tacet quae verecundia dicere prohibuit. Illa quae imitabantur mimi, Helio-gabalus ad verum iussit exhiberi. Nemo excusari potest, iam olim illa fecere Athenienses, nequitiam toti vbi exprobat omnibus nequior Aristophanes, quod poetam vetulum obscenis dictionis abstinentem publico plephismate loco mouerint. Tu constanter crede tam meretricios animos, quicquid deinde malorum passi sunt, meritis esse.

Cloaca the-
atrum erat.

§. 3. Theatrum (inquit Tertullianus cap. 10. de Spectaculis) proprie sacrarium Veneris est. Hoc denique modo id genus operis in seculo euasit. Nam saepe censores renascentia cum maxime theatra destruebant, moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lasciuia providebant, ut iam hinc Ethnics in testimonium cedat sententia ipsorum nobiscum faciens, & nobis in exaggerationem disciplinae humanae prerogatiua. Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoria sua censoriam animadversionem, Veneris adem superposuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit, cui subiecimus, inquit, gradus spectulorum: ita damnatum & damnandum opus templi Pompeii titulo praetexit, & disciplinam superstitione delusit. Sed libidinum Veneris & Libero conuenit, Duo ista demonia conspirata & domicilia commurata inter se sunt, ebrietatis & libidinis. Itaque theatrum Veneris, Liberi quoque domus est. Nam & alios ludos ne firmos scenicos Liberalia proprie vocabant, praeterquam Libero deuotus, quod sunt Dionysia penes Graecos, etiam a Libero institutos. Et est plane in artibus quoque scenicis Liberi & Veneris patrocinium, quae priuata & propria sunt scena, de gestu & corporis fluxu. Nam mollium Veneris & Libero immolant: illi per sexum, illi per fluxum, dissoluti.

Politici
theatra se-
pe destrux-
re, libidore
staurant.

Et cap. 17. Similiter impudiciciam omnem amoliri iubemur. Hoc igitur modo etiam a theatro separamus, quod impudicium est priuatum consistorium impudicitiae, vbi nil probatur, quam quod alibi non probatur. Ita summa gratia eius de spurcicia plurimum concinnata est, quam Atellanus gesticator, quam Minus etiam per mulieres representat sexum pudoris exterminans, ut facilius domi quam in scena erubescant. Quam denique Pantomimus a pueritia patitur in corpore, ut artifex esse possit. Ipsa etiam prostibula publica libidinis hostia in scena proferuntur, plus misera in praesentia feminarum, quibus solis latebant, perque omnis aetatis, omnium dignitatis ora trahuntur, locus, stipes, elogium, etiam quibus opus non est, praedicatur. Taceo de reliquis, ea quae in tenebris & in speluncis suis delitescere decebat, ne diem contaminarent. Erubescat Senatus, erubescant ordines omnes. Ipsa illa pudoris sui interemptrices de gestibus suis ad lucem & suetudinem populum expauescentes semel anno erubescunt. Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire quae loqui non licet? Cum etiam curritatem & omne vanum verbum iudicatum a Deo sciamus, cur aequaleat videre, quae sacro flagitium est? Cur quae ore prolata communicant hominem, ea per oculos & aures admissa non videantur hominem communicare: cum spiritus appareant aures & oculi, nec possit mundus proferri, cuius apparitores inquinantur? Habet igitur

Theatrum
demur. Hoc igitur modo etiam a theatro separamus, quod impudicium est priuatum consistorium impudicitiae, vbi nil probatur, quam quod alibi non probatur. Ita summa gratia eius de spurcicia plurimum concinnata est, quam Atellanus gesticator, quam Minus etiam per mulieres representat sexum pudoris exterminans, ut facilius domi quam in scena erubescant. Quam denique Pantomimus a pueritia patitur in corpore, ut artifex esse possit. Ipsa etiam prostibula publica libidinis hostia in scena proferuntur, plus misera in praesentia feminarum, quibus solis latebant, perque omnis aetatis, omnium dignitatis ora trahuntur, locus, stipes, elogium, etiam quibus opus non est, praedicatur. Taceo de reliquis, ea quae in tenebris & in speluncis suis delitescere decebat, ne diem contaminarent. Erubescat Senatus, erubescant ordines omnes. Ipsa illa pudoris sui interemptrices de gestibus suis ad lucem & suetudinem populum expauescentes semel anno erubescunt. Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire quae loqui non licet? Cum etiam curritatem & omne vanum verbum iudicatum a Deo sciamus, cur aequaleat videre, quae sacro flagitium est? Cur quae ore prolata communicant hominem, ea per oculos & aures admissa non videantur hominem communicare: cum spiritus appareant aures & oculi, nec possit mundus proferri, cuius apparitores inquinantur? Habet igitur

Fecunda con-
suetudo
theatri.

tur & theatri interdictionem, de interdictione impudicitiae. Consentunt Cyprian. l. de Spectaculis, Lact. l. 6. c. 20. Aug. l. 20. de ciuit. c. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 13.

Dices fortasse lasciuas comedias, non graues, non Tragedias vetari. Sed illa quoque prisca facinora exprimit, vt constet fieri posse, quod factum est: nec nisi magno defectu exhibendae. Summa igitur haec est, & regula in his ludis seruanda est.

Non licet
principi
turpia spe-
tacula per-
mittere.

§. 4. Primo, non Reipublicae, non principi lice-
re talia spectacula inducere, non posse permittere. Histrio infamis est, ad Ecclesiae communionem non
admittitur: exemplum est apud S. Cyprian. Epist. 61.

Pro dilectione tua, & verecundia mutua consulendum me
existimasti, frater charissime, quid mihi videatur de histrio-
ne quodam, qui apud vos constitutus in eiusdem adhuc ar-
tis sua dedecore perseuerat, & Magister, & doctor non eru-
diendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didi-
cit, ceteris quoque insinuat, an talis debeat communicare
vobiscum. Puto nec Maiestatem diuinam, nec Euangelicae di-
sciplina congruere, vt pudor, vt honor Ecclesiae tam turpi,
& infami contagione sedetur. Nam cum in lege prohibean-
tur viri induere muliebrem vestem, & maledicti eiusmodi in-
ducantur, quanto maioris est criminis, non tantum mulie-
bria indumenta accipere, sed & gestus quoque turpes, & mol-
les, & muliebres magisterio impudicae artis exprimere? Nec
excuset se quisquam, si a theatro ipse cessauerit, cum tamen
hoc ceteros doceat. Non potest enim videri cessasse, qui Vica-
rios substituit, & qui pro se vno plures succedanos sugge-
rit: Contra institutionem Dei erudiens, & docens quemad-
modum masculus frangatur in foeminam, & sexus arte mu-
tetur, & Diabolo diuinum plasma maculanti, per corrupti,
atque enervati corporis delicta placeatur. Quod si penuriam
talium, & necessitatem paupertatis obtendit, potest inter cete-
ros, qui alimentis Ecclesiae sustententur, huius quoque neces-
sitas adiuvare, si tamen contentus sit frugalioribus, sed in-
nocentibus cibis. Nec putet salario se esse redimendum, vt a
peccatis cesset, quando hoc non vobis, sed sibi praestet, cete-
rum, quantum vult, inde querat.

Vir indu-
tus vestem
muliebrem
a Deo ma-
ledicitur.

Histriones
non admit-
tantur in
Ecclesiam.

Cum Roma
fortis esset,
moderatio
ludorum fuit.

§. 5. Exemplo Romani imperii permittere, imo
quaerere populo voluptates se posse aiunt. Verum
apud eos primo moderatio scenarum fuit, deinde
scenae, & theatra saepe sublata, & histriones in exi-
lium pulsi. Nam ocio & vitiis insuecebant; cum vt
Varro 2. de re rust. exprobat: Manus mouere malue-
runt in theatro, ac circo, quam in segetibus, ac vineis.
Non posse in regno voluptatis consistere virtutem,
non posse inter tot irritamenta vitiorum, manere in-
nocentiam, experimento disciebant, ideoque saepe
damaarunt, & quae bene abdicauerant, pessime re-
sumeabant. In tantam insaniam res illa abiit, vt du-
cum, & exercituum stipendia ludiones caperent,
tanto precio fomenta probrosum, labes morum e-
mebatur. Tanta merces erat morum stupratoribus.
Ita Tert. loquitur. Theatra stuprandis moribus orta. Tot
illuc immundi spiritus confidunt, quot homines theatrum
capit.

Tot mala
vno verbo
princeps po-
test tollere.

Histriones
distant, mi-
lites negli-
gunt, hoc
est patriam
produnt.

§. 6. Tantum, Tam perniciosum malum, vno
verbo, vna scheda tollere princeps potest: & quia
tam facile obfistere potest, si non facit, seruari ipse
non potest. Quis enim Christianus tumultum cie-
bit? Deinde principum, & ciuitatum istis deliciis,
subditorum plurimi, atque adeo milites offendun-
tur; Iam vero in praesidiis, & castris patriae propu-
gnatores egent, qui operam nullius precii, operam
perpiciosam nauant, in auro, & purpura viuunt, &
illis, qui honesta sequuntur, insultant. Quomodo
vero consistere potest res publica, in qua histriones
ducibus aequantur? opes Roscii, aliorumq; cum ad-
miratione legimus, atque ex illis vanitatis publicae
insaniam discimus.

Spartani in vniuersum melius histriones submo-
uerunt, quam illi qui legibus eos temperare consti-

tuerunt. Nam etsi in publico abstinere cogercntur
interdum principum mandatis, multa tamen ab illis
in publicum seditiose, sed a per domos tentata. Augustus
quidem in Stephanionem iustus, & seuerus, in Pyla-
dem remissus, sed tandem constanter fortis, sed in re-
liqua vita indulgens, & mortum corruptor; nam &
ipse flagitiosissime vixit, & vxor, filiaeque eius publi-
co probro fuerunt. Itaque omnino scenici, ludio-
nesque e medio tollendi. Multo vero magis externi,
quales per Germaniam passim vagantur, Britanni,
aliique, sunt enim ob artem ludicram infames, &
magnas corruptelas inducunt.

Histriones
priuatum
domos cor-
rumpunt.

Britannici
ludiones
Germaniam
incestant.

Non omnem theatri tamen apparatus, omneq;
comœdiarum studium abrogatim; sed certis astri-
ctum legibus facile concesserim.

§. 7. Primo quidem ad virtutem excitet, tam eos,
qui pronunciant, quam eos qui spectant, audiuntque
seu fabulam, seu veram historiam. Vnicam ceteris
modestiorum Plauti fabulam habemus, Capteiuos.

Profecto, inquit, expedit, huic fabulae operam dare,
Non pertractare facta, si, neq; item vt cetera,
Neque spurcidi in sunt versus, immemorabiles.
Hic neq; periuus leno, si, nec meretrix mala,
Neque miles gloriosus.

Ex vetustis
vix vna co-
media ca-
sta est.

Sancta igitur sint, & virtutem inferant. Prudentiam
ciuilem doceant. Nihil dicatur in theatro Christiana-
norum, quod non dici possit, & in templo. Auditor
enim tuus est templum spiritus sancti, cui nefas est
nugas, nedum obicenitates commendare. Nam re-
cte omnium politicorum caput, & magni regis insti-
tutor, lib. 7. cap. 17. Ὁλως, inquit, ἀρχιεργασίαν ἡμῶν
πύλως, ὥσπερ ἀλλόθεν τοῦ νομοδότην ἐξέρχεται. Turpilo-
quium, vt alia mala penitus ex vrbis exterminanda esse.

Turpilo-
quium ex
vrbis extir-
pandum.

Secundo. Gestuum sit ea moderatio, quae non
modo grauitate, viris ciuilitate, & culte moratis pla-
ceat. Sed quem in omnem reliquam vitam retinere
possit actor: Vt scena ad comiter suauiterque in So-
cietate hominum viuendum conferat, adolescentum
temque etiam rusticorum, ruditas, tarditasque for-
metur.

Scena ciui-
litatem mo-
rum doceat.

Tertio. Cum vitiosorum, vt superbiorum, auarō-
rum, iratorum affectus exprimuntur voce & gestu,
ea sit carminis ratio, & actionis, vt odium, & detesta-
tio vitiorum concilietur. Neque vnquam mali cau-
sa, tam dextre agatur, vt bonum causa cecidisse vi-
deatur. Ita futurum non est, quod quandoque con-
tingit, vt in celsum, vultum, iactationes brachiorum,
quam theatri decenter exhibuerunt, in priuatam
conuersationem deferant. Et qui in theatro super-
biam simulare videbantur, in vita ad verum praesent.

Gestus vi-
tiosorum ad
detestatio-
nem idonei
sint, ne ha-
reant in a-
ctore.

Quarto. Affectum amantis nunquam verbis aut
gestibus exprimant: ne quidem eo fine, vt calamito-
sus exitus impudicitiae ostendatur. Non igitur He-
morem filium Sichem amore fauciu producat actor,
vt interuentione ciuium omnium, scortatio vindicata
plus timoris incutiat. Neque Dalila blanditias, vt
Sampsonis fata canantur. Magnum est has inter res
discrimen, cogitare, loqui de superbia, auaritia, ebrie-
tate, eiusque affectus simulare, non deducit a virtute
animum: at morbus libidinis contagiosus est, mini-
ma aura transfunditur. Hoc vitium etiam in consulti-
tius, aut inuerecundius reprehensum saepe incitatus
sauiit: Sine sua iracundia, sine ebrietate iracundos,
& ebrios homines intuentur, & ipso aspectu vitia illa
dammare didicerunt. Alienas libidines improvida-
mentes secure non audiunt, nisi obiter, & in transi-
eursu, si amoribus exprimendis inhareas, inficitur
vitio animus, antequam Catastrophen exaudiat.

Amantium
affectus, ne
bono qui-
de fine ex-
primantur.

Vitia hor-
rida deter-
rent audi-
ta, blanda
illicunt.

Quinto. Lepores, & sales non damno, modo sint
acuti, honesti, & ad vitiorum contemptum perti-
neant. Salse enim nihil dici potest, nisi in vitium. Si
enim iocaris in innocentem, probum est. In ipso ioco

aliquid

aliquid probi ingenij eluceat: nunquam turpitudine infinnatur. Optime Nazianzen. *ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ δεινῶν, καὶ καλῶν πύσων*. Dicere, audire, facere breui distans intervallo. Liberalis sit ergo iocus, non maleuolus, non turpis: Quia nec audire talem oportet. Admirandum est, quod Antonius Senensis in historia Patrum prædicatorum narrat. Lucæ castæ, sanctæque virgini adolescens amorem suum indicarat, atque inter blanditias scripserat; Oculorum eius sepulchritudine sauciatus, captumque. At illa insolens leonix adulationis, simul de salute amatoris sollicita, erutos oculos adolescenti misit, addito eloquio, habere eum rem vilissimam, quam præ Deo suo deamasset. Quam castus ille animus, quia oculos Epistola impura violatos eruit, quia amatori placuerunt, quomodo illa virgo theatricas obscenitates detestaretur, quæ literas ita vindicauit.

Quantacura puritatis, ne impudice ametur.

Verecundior sexus a publico absit.

Sexto. Nulla scenam mulier ingrediatur, nullus cum schemate muliebri. Absit à theatro etiam habitus illius sexus, quem domi verecundia, & iura concludunt. Nunquam probauit adolescentem, fæmineo habitu simulare fæminam, etiam sanctam, pudicam, castam, à fæminis comi, ornarique, quasi fæminam in publico videri. Hanc meam sententiam à Societate nostra probatam gauisus sum; muliebri enim habitu prodire in scenam discipulos nostros in posterum vetuit. Et in vniuersum causam castitatis agi in theatro displicet. Verecunda est, & tenera, fugiendo, & latendo tutior, in publico ne pro laude quidem sua apparere desiderat. Fides, fortitudo, prudentia, sobrietas, partes suas habeant. Pudicitia domi sola conscientia fruatur. Si publice laudatur, parce id fiat, & verecunde.

Nemo precio theatrum ingredia-
tur.

Septimo. Nemo in scenam proceat lucra gratia, nemo qui non alia arte vitam toleret, aut impensis domesticis se familiamque alar. Scenicos itaque, & Agyrtas, qui iocando, obscena loquendo, fallendo victum parant, quorum laus crescit ex crimine, qui eo peritiores habentur, quo turpiores sunt, ex mea Reipublica, iam ante penitus proscripti. Solent vero huiusmodi homines esse improbi. Cum enim paupertate premantur, id agunt, ut turbas colligant, ut populo placeant; hinc illa dicunt, aguntque quibus stolidissimus quisque delectatur. Hinc nihil pensi habent, quid loquantur, modo pecuniam extorqueant. Itaque male consultum erat Reipubl. cum hæc illa alebatur ex publico, tantaque cura rîsum, & turpitudinis doctrinam emebant. Roscius mercedem diuturnam accepit mille denarios, ut Macrobius lib. 3. Saturn. auctor est. At sane ista in pessimorum oblectationes infumi, quæ provincie contulerunt, contra ius fas est, quietemque Reipub. perturbat.

Histriones exterminandi.

Octauo. Quemadmodum igitur oberrare non debet principis mensam obscena licentia, sed benigna imitatio, liberalitas ioci, & studiorum amor. Ita oculos Christiani populi, comœdia sacra, honesta, politica, erudita, liberalis indolis index, futuræ spei pignus seuerâ comitate, & facili grauitate oblectent. Idque agatur ut in eam rem honestissimus quisque, & nobilissimus, exercitationemque veniat. Hæc omnia breuibus verbis complexa est regula 13. quæ Receptoribus Societatis præscripta de studiis est ratio.

13. Tragediarum, & Comœdiarum, quas non nisi latinas, ac rarissimas esse oportet; argumentum sacrum sit, ac primum: neque quicquam actibus interponatur, quod non latinum sit, & decorum; nec persona vlla muliebri, vel habitus introducatur.

14. Magna autem cura caueat, ne discipuli, dum se ad huiusmodi res comparant, morum faciant, studiorumque iacturam.

CAPVT XIV.

Sobrietatem Reipublice esse firmamentum.

§. 1. PRO sobrietate contra intemperantiam, multa à sapientibus dicta sunt, multa à temperantibus. Verum ebrietas in circulis, in conuiuiis etiam reprehensa, dominatur; multoque est facilius virtutem laudare, quam sequi: De temperantia igitur illis, qui fercula, vinumque requirunt, dicam. Dicam etiam Germanis, hoc est, meæ patriæ. Apud quos licet hoc vitium latissime regnet, non tamen de medicina desperandum est, cum multi principum, magnatumque aulas suas ad moderationem, continentiamque reduxerunt. Carolus quintus à quibusdam rogatus ait, ut comestationibus, ac computationibus interdicere. Eum vero ridentem respondisse; id perinde fore ac si Hispanis furta prohiberet. Non ita locutum emendationis desperatione Imperatorem existimandum est, sed ut homines alienæ nationis vitia acerbè perstringentes, domesticorum malorum admoneret. Itaque & hæc ipse monebo, erit enim cum aut principum diligentia tam magnum malum tolletur, aut barbara seruitute opprimetur.

Germania non solum, sed magni vitium ebrietas.

Nunquam non hoc malum suum Germania agnouit, itaque plurimas contra illud leges tulit, etiam publicis in comitiis conuentibusque, ego recentiores recensbo.

Anno 1500. Augustæ in comitiis imperante Maximiliano ita decretum est de propinationibus. Et quanquam Electorum. Principum, aliorumque ordinum consensu, de propinationibus & computationibus, proximis comitiis, statutum & sancitum est, ut omnium prouinciarum, ac locorum magistratus, ubi ea computationi consuetudo adeo antiqua non fuit, in eam rem incumbat, ut illa tollatur, caueatur, & grauius plectatur: intelleximus tamen hanc nostram, & imperij constitutionem, adhuc parum esse obseruatam, sed dictum abusum, & intemperantiam vbiq; in omnibus prouinciis in dies magis magisque inualescere, & augeri. Quare cum tanto magis, ut maiore cura & vehementia huic malo, quam antehac factum occurratur, necesse sit, præcipimus & mandamus, omnibus & singulis Electoribus, Principibus, aliisque ordinibus, cuiuscunque illi sint dignitatis, conditionis, aut prouincie, ut iustam Nostræ Maiestatis indignationem incurrere, & gratia excidere velint, ut huiusmodi computationes in suis electoratus, principatus, prouinciis, ditionibus, ac territoriis, vbiq; locorum seuerè prohibeant, graui pena mulctent, omnique studio hocce mandatum exequantur.

Leges cessant poculis.

§. 2. Anno vero 1512. Colonie grauior etiam pena decreta est.

§. 3. Item licet sæpius superioribus comitiis computationes grauisime sint prohibita, id tamen parum adhuc obseruatum & executioni mandatum est; imò ab iis, quos mandatum tueri atque vrgere oportuit, neglectum, quapropter & in primis, quod ex hac ad largiorem vini haustum imitatione nascatur ebrietas, ex ebrietate frequentes blasphemie, homicidia, aliæque mala innumera, ita ut isti potatores se se in præsens honoris, fame, salutis animæ, rationis, vitæ fortunarumque discrimen coniciant, omnium prouinciarum magistratus singuli, summi, infimi, Ecclesiastici, seculares, vitium illud in se ipsis primum, deinde in subditis suis emendent, eaque potandi libidine omnibus sub grauisimis penis interdicant. Et si qui è nobilitate inde se continere noluerint, ut & Nos, Electores etiâ, Principes tam Ecclesiastici quam seculares, omnisque magistratus, eos vitemus, ab aulis dimittamus, officiis ac muneribus moueamus, eaque de causa dimisso, nemo neq; principum, neq; aliorum dominorum ad suum famulatum admitrat: inferioris autem conditionis & sortis homines eandem ob culpam corporalibus penis subiciantur. Quod si quis magistratus inueniendo, vrgendo, exequendo hoc mandato nostro erga subditos suos ne-